

Forfatter: Sthen, Hans Christensen

Titel: En liden Vandrebog

Citation: Sthen, Hans Christensen: "En liden Vandrebog", i Sthen, Hans Christensen: *En liden Vandrebog*, udg. af JENS LYSTER ; JENS HØJGARD , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, C.A. Reitzel, 1994, s. 244. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-sthen01val-shoot-idm140299310496976/facsimile.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: En liden Vandrebog

11, 20-26, som er en tilføjet slutstrofe, findes separat i Femten Meditationes 1628, se Tradering, med disse vers. **21** Værel| Vær. – **22** dem. sorgfuld| dem alle som sorgfuld; dem som sorgfuld Th86. – **23** Heller| Huad heller.

Strofen indgår i en anderledes version som den første af tre strofer i Peder Jensen Roskildes *Christe, lad din adel fred*, jf. Malling III 183. Denne salme findes håndskrevet i en noget afvigende form bag i Andreas Michaels Koldings »Nogle Christelige vdkaarne Boners, Kbh.1603, eksp. Hielmsterne 1147, KB flg. »Kircke Bonner.. i Bremerholms Kircke.. sammenskriffne aff N.C. Spænd« Kbh.1647, eksp. KB Hielmsterne 1211, er strofen brugt i denne kirke i fasten efter bønnen.

H.P. Resen har foretaget en bearbejdelse af denne strofe, der begynder *Hist Christ Naad oc Fred* og med overskriften »Votum Pacis« og initialerne D Joh P. Res. indgår i Cassube, Litt.: V.E. Brummer: Biskop Dr. Hans Poulsen Resen's Salmer, Kh.Saml 6 rk.1 544; Malling VII 180.

12. Naar det ringer Tolf

1. *Naar det ringer Tolf*) tolv-ringningen er i sin oprindelse en middelalderlig fredagsringning til påmindelse om den 6 time, dvs.kl.12 langfredag, da der blev mørke over hele landet, jf.Matt.27,45. Skikken udviklede sig til en daglig tolv-ringning (med efterfølgende tre klement) til påmindelse om Vor Herres lidelse og død. Efter reformationen bekendtgjorde tolv-ringningen i byerne tolvprædikenen med katekisation af ungdommen. I landsbyerne blev den snart en rent verdslig angivelse af tidspunktet for middagsmalkning. »Ko-middags, hvad Roskilde Landemøde i 1561 afviser som misbrug, DKT 1886 137f. Kh.Saml.IV 471. Gammeltoft 126f. Sthens rnuede bøn (se også SthHb 12 bl.G 2) må ses som et forsøg på at fastholde eller genoplive en gammelkirkelig fromhedspraksis – 3-5 *JESU CHRISTE mor*) Jesus Kristus, den levende Guds søn, for barns dig over mig, vær nådig mod mig arme synder, du, som fandt det værd at dø for mig på korsets træ. – **8** *all. hua*) hele menneskeslægten. – **11** *paa denne tid*) i evangelierne angives ikke noget nøjagtigt tidspunkt for Jesu domfældelse, se Matt 27,24-26 par. Der sigtes formodentlig til tidspunktet for solformørkelens begyndelse, jf.Matt 27,45. – **12** *mede*) plage – **15** *salg smud*) jf note 6,96. – **16** *denne O*) til verden, der opfattes som et truet land, omgivet af farefuldt vand. O-billedet kan også illustrere tæmelighedens afgrænsning over for grænseles evighed. Rimet o-do optræder også 41 str.18,1-2, 54,6-7; 56,152-53; SthHb 47,54f og 321f. SthLpr bl G 6v Også Ceks. Th 40v str.8,2,4 (= T-28) og 172r str.11,3-4 og Hans Oldelands overs. af Martin Mollers *Mannale de preparatione ad mortem*, Kbh 1610 bl.Aa 1r: *GUD mid' en hver paa denne O/ Christelig at leffv' salg at dø/.. Christence Juuls* hs. o.1614: *Gud vnde mig paa denne o/ Erlig Att leffue, Och salhg Att dø, DgF XII 350* – **17** *Amammie*) modtag. – **19** *frou*) god.

nådig. – 21 for.gaa] til gengæld for den uretfærdige dom, som overgik dig. – 22 Pilatum] akk. af Pilatus. Se Matt.27,11–26 parr. – 23 sentens] dom. – 24 naar det ringer fem] tidspunktet for den katolske ndebøn Vesper. – 26–27 Bed.våd] jf. StnHb 12 bl.G 1v og 2r. – 27 salig Sund] jf.note 6,96. – 28 det gjælde] det gælder liv eller død. – 28 salige Herren] Joh.Ab.14,13. – 28f heller langsomt] hvad enten det sker hurtigt eller langsomt. – 30 paa denne Tid .Græff] Matt.27,57–60 parr. – 31 det vil oc] det vil også komme. – 31 stoff] fast, kraftig. – 32 bukke] give efter, vige. – 33 natte Heiberg] nlg. gravet. – 34 betænkelse] overvejelse. – 36 Fredsklokken] klokke, hvormed der morgen og aften ringes til bøn. Ved pavehlig bestemmelse blev Fredsklokken i 1327 indslag i messen, men synes senere i middelalderen at blive knyttet til tidebønnen Matutin og Vesper. Det er denne sene tradition, Peder Palladius støtter sig til, når han i Visitatsbogen omtolker den for reformatorerne problematiske Mariaklokke til Fredsklokke. I stedet for 3 x Ave Maria morgen og aften skal folk nu bede 3 x Pro pace (se komm. til ln.37–41) – én gang for hvert af de tre klemt. PallDS V 126; At det imidlertid kneb for reformatorerne med at gøre befolkningen mønveret for den nye fortolkning, fremgår af de gentagne indskærpelser over for degne og kirkeværger af deres pligt til at bevare ringningen med Freds- eller Bedeklokken både morgen og aften og i både hoved- og annekskirker og af præsternes pligt til at drage omsorg for, at almu- en forstår den nye betydning af disse ringninger, jf. forhandlinger på Roskilde Landemøde 1559 og 1560 og kongebrev af 14 juli 1593 (jf. rettelse i Kh.Saml. 3.rk.III 839) til stiftslenemændene i Skaane Kh.Saml. IV 462 og 464, 3.rk.II 178; 3.rk.IV 187. Gammeltoft 107f. Sthen yder med ln.36–58 sit bidrag til at omtolke Mariaklokken og derved fastholde en afvigende folkelig fromhed. – 37 klemte] give lyd ved langsomme, afmålte slag mod den stillestående kirkeklokke. Om aftenringningen har været efterfulgt af tre eller ni klemt på Sthens tid, vides ikke. Se Gammeltoft 177. – 37–41 Da pacem latemus] Giv fred, Herre, i vore dage, thi der er ingen anden, som kæmper for os, hvis ikke du, vor Gud, fredens Gud er med os, så at vi kan leve i fred, finde hvile i freden, med Simeon gå bort fra denne verden i fred og i evig fred glædes med alle helgener. Om fremsigelsen af denne fredsbøn, hver gang fredsklokken lyder, se også PallDS V 126. Et vidnesbyrd om forbindelsen mellem fredsklokke og fredsbøn er også, at bønnen findes som klokkeindskrift i Terslev og Stenmagle kirker, jf. Kh.Saml.II 491 og 3.rk.IV 187. Fredsbønnen, der er en latinsk vekselsang (antifon) *Pro pace* fra 6. eller 7. årh., er aftrykt Malling I 398. Sthen udvider den med beslægtet stof. 43–48 *BEgaffue. Herre]* Oversættelse af *Da pacem*, der bygget på en tidligere dansk oversættelse i Tausen bl.139r: *BEgnaade oss o Herre Gud/ met fred i vore dage/ lad oss met ro leffue effter dit bud/ vendt fra oss Orloffs plauue/ thi du est vor beskermer all ene* Denne tekst står ikke i gæld til Luthers oversættelse, aftrykt Malling I 399, og

kan meget vel være forreformatørisk. Spor efter tidlige danske oversættelser af *Da pacem* findes i MDB II 158 lin 20f og IV 251 lin 1-2. – **46** *Orloffs* krigs. – **49** *bestaa* stå dig imod, holde stand mod. – **52** *Natten* om natten. – **53** *Wsamdræctighed* sphd. uemighed. – **55** *Simeons stand* jf. Lk 2,25-32 Udtryk for harmoni og afklaring i vished om alle frelsesforventningers opfyldelse.

13. En Bøn at bede om Affienen

8 *Engles* engles. – **9** *smædelig* forsmædelige, til spot. – **12** *Forlæn* forlen, giv. – **14** *Luff* legeme. – **18** *Creatur* skabninger. – **19-20** *Det hellige Kaarb staa* gammel folkelig tradition at stille korset, enten bogstaveligt som krucifiks eller billedligt om kraften i Jesu lidelse, som værn mod djævelen og alle fjender. Kendes fra *Dagvisen* Th bl.317r str.4 (= Vb 36) og fra middelalderlig *bonnet*. f.eks. MDB II 31 lin.5; IV 29 lin 25f; 120 lin.21f; 252 lin 2f; 255 lin 24; 256 lin 3f; 371 lin 5f. – **21** *fem Saar* nl.to i hænderne, to i fødderne og spydstikker i siden. I middelalderen var Kristi fem sår genstand for nåbedelse. Måske middelalderlig inspiration til denne del af aftenbønnen. I MDB nr 185 og 462 påberåbes de fem sår i en daglig bøn, der ligesom nærværende bøn også befarer sig med dødsdagen og evigheden. – **22** *sunder* sund. – **25** *Credo* Jeg tror. Begyndelsesordet til og derfor også betegnelsen for den apostolske trosbekendelse.

Inspiration til første del af denne aftenbøn findes i prosaaftenbøn i *Rerav* ENDB bl 18r og *Rerav* EIBb bl.135v og i *Gryd* I bl.G 5r. Aftrykt *ArcheoSS* II 901. Samme bøn i udvidet form (med både engle og djævel) i *Andreas Musculus* *Beibuchlein*, Leipzig 1585 (ekspl. UB Lund) bl B 4v »Gebet sich Gott zubefehlen, wenn man wil zu bette gehen«.

14. En anden Affien Bøn, vden Rijn

5 *nlkommer* nl.hører med rette. – **7f** *Pile* *Dag* Ps 91,5. – **9** *som* sa sandt som. – **13** *Saffien*. *Boder* ardsprog med rod i klass græsk opfattelse, jf. *Holberg* *Ulysses* 5 akt 4. – **14** *Omkring giff* omgiv. – **17-19** *beskermne* *Kjølunge* Ps 91,4. *Matt* 23,37. parr. jf. *SthLpr* bl.11 8v. – **19** *uflygel* ikke flyvedygtige; uslede, udg.U, se var.app., betyder fredløse. – **23** *befal* befaler, betror. – **23** *mine* N. | *mine* nærmeste. – **24** *Velfer* jf 6,90. – **29f** *Beskermelse* *Slor* jf Ps 91,1-2 i Chr.III. – **33** *Stat* stå. – **31** *sahg stund* jf 6,96. – **32** *im Bekendelse* bekendelse af dig. – **33** *pnus lunge* have langvarige dødsmerter. – **33f** *den sidste Basme* *Matt* 24,31; 1.Kor.15,52. 1.Tess.4,16-17. **34** *stare* var j. Ef 5,14. – **36** *delung hem* medlem af. – **37** *bescheder* velbygget.

15. Naar du legger dig til soffns

3-4 *O Gud*. *Våde* jf 7,4-7. – **3** *Luff* pris. – **4** *Våde* ulykke. **7-8** *laie opugne* jf.38 str.7,2-4. – **8** *opugne* vågne. – **9** *Mu gode Engels* jf. *Matt* 18,10.